

בראשית פרק יז – ברית מילה

בפרק י"ז מתגלה הקב"ה אל אברם, מצווה אותו על ברית המילה, ומבשר לו על הבן העתיד להיוולד לו משרה. הקב"ה משנה את שמותיהם של אברם ושרי ואברהם ושרה. לפרק זה יוקדש שיעור אחד.

שאלות מכוונות למידה:

- מה ייחודה של ברית זו על הבטחות ה' שקדמו לה?
 - הקב"ה מצווה את אברהם ושרה על שינוי (שינוי השם, ברית המילה) - מהי משמעותם של שינויים אלו?

2..... מבנה הפרק

3..... ה' כורת ברית עם אברהם, ברית המילה

5..... שינוי השם והנבואה הראשונה על לידת יצחק

7..... הקשר רחב [רשות]

9..... הקשר אישי [רשות]

מבנה הפרק

<p>א ויהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים: ב ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד: ג ויפל אברהם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר: ד אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים: ה ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך: ו והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו: ז והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדרתם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: ח ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגרדך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלהים:</p>	<p>הקמת ברית עולם בין ה' ובין אברהם וזרעו אחריו</p>
<p>ט ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך לדרתם: י זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר: יא ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם: יב ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדרתכם וליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא: יג המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והייתה בריתי בבשרכם לברית עולם: יד וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר:</p>	<p>ברית המילה</p>
<p>טו ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה: טז וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיך והייתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו: יז ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד: יח ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך: יט ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו: כ ולישמעאל שמעתיד הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול: כא ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת: כב ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם:</p>	<p>הקמת ברית עול עם יצחק ועם זרעו אחריו</p>
<p>כג ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת כספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלהים: כד ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו: כה וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו: כו בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו: כז וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף מאת בן נכר נמלו אתו:</p>	<p>אברהם ובני ביתו נימולים</p>

ה' כורת ברית עם אברהם, ברית המילה

ה' כורת ברית עם אברהם

א ויהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני ויהי תמים: ב ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד: ג ויפל אברהם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר: ד אני הנה בריתי אתך והיית לראב המון גוים: ה ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך: ו והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו: ז והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדדתם לברית עולם להיות לך לא-להים ולזרעך אחריך: ח ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגרד את כל ארץ פנען לאחוזת עולם והייתי להם לא-להים:

מה הוסיפה הברית הזאת על ההבטחות הקודמות?

(1) הבטחת הארץ היא "לאחוזת עולם"

(2) הבטחה על הקשר הבלעדי בין ה' לזרע אברהם – "להיות לך לאלוקים לזרעך אחריך".

להעמקה:

רש"י לפסוק א':

התהלך לפני - כתרגומו: פלח קדמי, הדבק בעבודתי:

והיה תמים - אף זה צווי אחר צווי, היה שלם בכל ניסיונותיי.

ולפי מדרשו: התהלך לפני במצוות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה בדך אתה בעל מום לפני.

התהלך לפני והיה תמים: בפירוש הראשון רואה רש"י את שניהם כציוויים

בפירוש השני מפרש רש"י את 'היה תמים' בדרך אחרת: האם הביטוי 'היה תמים' – הוא ציווי נוסף או תוצאה?

ברית המילה - הציווי

ט ויאמר א-להים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך לדדתם. י זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר. יא ונמלתם את בשר ערלתכם והייה לאות ברית ביני וביניכם. יב ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדדתיכם יליד בית ומקנת בסף מבל בן נכר אשר לא מזרעך הוא. יג המול ימול יליד ביתך ומקנת בסף והייתה בריתי בבשרכם לברית עולם. יד וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר.

מהם דיני ברית המילה הנלמדים מן הפסוקים?
(יש להתייחס ל- מיהם הנימולים, מתי, מה דינו של מי שלא נימול)

למורה- יש מקום להרחיב ולדון כאן בחשיבותה של מצוות המילה, בקשר החתום בבושר בין יהודי לבין אלוקיו.

לקריאה נוספת:

מצוות מילה, ספר החינוך

ברית מילה, הרב אליעזר מלמד

הביצוע

כג ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילדי ביתו ואת כל מקנת כספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו א-להים. כד ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו. כה וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו. כו בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו. כז וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף מאת בן נכר נמלו אתו.

רש"י לפסוק כ"ג לומד מן הפסוקים את זריזותו של אברהם בקיום המצווה:

רש"י

בעצם היום - בו ביום שנצטווה, ביום ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגויים ולא מן הלצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצוותו של מקום.

שינוי השם והנבואה הראשונה על לידת יצחק

שינוי השם

ג ויפל אברם על פניו וידבר אתו א-להים לאמר. ד אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים. ה ולא-יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב-המון גוים נתתיך. ו והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו. ז והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדדתם לברית עולם להיות לך לא-להים ולזרעך אחריך. ח ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגרית את כל ארץ פנען לאחזת עולם והייתי להם לא-להים...

טו ויאמר א-להים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה. טז וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והייתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו.

רש"י

(טו) לא תקרא את שמה שרי - דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל:

1. מה משמעות השמות החדשים?

אברהם- אב המון גוים,

שרה- לשון שררה.

2. שינוי השם הוא מוחלט- מאברם לאברהם, משרי לשרה, ולא משתמשים יותר בשם הקודם בניגוד ליעקב או לשלמה אשר מקבלים שם נוסף, אך השם הקודם עדיין קיים).

העמקה

ברכות דף יב ע"ב

תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה שנאמר (בראשית יז) והיה שמך אברהם. רבי אליעזר אומר עובר בלאו, שנאמר (בראשית יז) ולא יקרא עוד [את] שמך אברם. (שמו של אברהם מבטא התחל חדשה, ניתוק מוחלט מעברו).

הנבואה הראשונה על לידת יצחק (ישנה נבואה נוספת- בפרק יח)

שלוש פעמים ביחידה קצרה זו מבטיח הקב"ה לאברהם בן משרה:

טו ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה. טז וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והייתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו. יז ויפל אברם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד. יח ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך. יט ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בין וקראת את-שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריך. כ ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אתו

וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שָׁנִים עָשָׂר נְשִׂאִים יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל. כֹּא וְאֵת בְּרִיתִי אָקִים אֵת יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הָאַחֶרֶת. כִּב וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם.

תגובות אברהם:

1. "ויפול אברהם על פניו ויצחק"
2. "לו ישמעאל יחיה לפניך"

ויפל אברהם על-פניו ויצחק (יז)

רש"י:

ויפל אברהם על פניו ויצחק - זה תרגם אונקלוס: וחד. לשון שמחה.

לו ישמעאל יחיה לפניך. (יח)

רש"י:

לו ישמעאל יחיה - הלוואי שיחיה ישמעאל, איני כדאי [ראוי] לקבל מתן שכר כזה:
יחיה לפניך - יחיה ביראתך, כמו (פסוק א) התהלך לפני, פלח קדמי:

העמקה:

רמב"ן

לו ישמעאל יחיה לפניך - ואמר אברהם, אם ישמעאל יחיה לפניך ארצה בברכה הזאת אשר ברכתני בזרע שרה, כי הבטיחו מתחלה 'אשר יצא ממעיך הוא יירשד' (לעיל טו ד), והנה היורש אותו יחיד, והיה חושב שהוא ישמעאל, ועתה כאשר נאמר לו כי משרה יוליד, והבין כי הוא [הבן משרה] היורש, פחד פן ימות ישמעאל, ולכן אמר זה.

השוואה פרשנית:

המשותף לפירוש רש"י ולפירוש רמב"ן: אברהם חשב עד כה שישמעאל ימשיך אותו ויירשו. הוא לא ציפה לנס.

ההבדל ביניהם: רש"י מבין את בקשתו של אברהם כתפילה על עולמו הרוחני של ישמעאל. הוא אינו רוצה בנים דחויים, ומתפלל שגם ישמעאל ימשיך בדרך ה' ולא יידחה החוצה. לפי רמב"ן אברהם התפלל על קיומו הפיזי של ישמעאל.

הקשר רחב [רשות]

שינויי שם בתנ"ך

בראשית ל"ב, כ"ט (ישראל)

בראשית ל"ה, י"ח (בנימין- בן אוני)

בראשית מ"א, מה (צפנת-פענח)

במדבר י"ג, ט"ז (יהושע)

שמי"ב י"ב, כ"ה (שלמה- ידידיה)

מלכים-ב' כ"ד, יז (צדקיהו)

דברי הימים-ב' ל"ו, ד (יהויקים)

דניאל א', ז'

רות א', כ' (נעמי- מרה)

[לקריאה נוספת: חילופי שמות, גדי סמואל, אתר "דעת".](#)

סיפור על ברית מילה

סיפור זה הוא אחד מיני רבים, הוא מובא כאן כדי לחדד את הצורך להרחיב כאן בחשיבותה של ברית המילה.

את הסיפור הבא סיפר רבי ישראל שפירא, הרב מבולז'וב, שהיה עד לו בעת שהותו במחנה הריכוז יאנובסקה:

בכל בוקר, עם עלות השחר, הגרמנים נהגו להובילנו אל מחוץ למחנה ליום של עבודה קשה שהסתיים רק עם רדת החשכה. כל זוג עובדים קיבל מסור ענקי והיה צריך לנסר את מכסת בולי העץ שלו. בגלל התנאים האיומים ששררו במחנה ומנות הרעב שהיינו אמורים להתקיים מהן, רובנו בקושי יכולנו לעמוד על רגלינו. אך המשכנו לנסר, ביודענו שחיינו היו תלויים בכך. כל מי שהתמוטט במהלך עבודתו או שלא הצליח לנסר את המכסה היומית שלו, היה נהרג במקום.

יום אחד, בעודי דוחף ומושך את המסור הכבד יחד עם שותפי, ניגשה אליי אישה צעירה מקבוצת העבודה שלנו. חיוורון פניה הסגיר את היותה במצב פיזי חלש ביותר. "רבי", היא לחשה לי, "יש לך סכין?"

מיד הבנתי את כוונתה וחשתי איזו אחריות כבדה מונחת על כתפיי. "בתי", התחננתי בפניה, כשאני משתדל לגייס את כל האהבה והשכנוע שבלבי כדי להניאה מן המעשה שאותו היא מתכננת. "אל תיקחי את חייך. אני יודע שחייך כעת הם גיהנום עלי אדמות, שהמוות נראה כמו שחרור מבורך ביחס אליו. אך אסור לנו לאבד תקווה אף פעם. בעזרת השם, נשרוד את המבחן הזה ונגיע לימים טובים יותר".

אך האישה נראתה כאילו אינה שומעת את דבריי כלל. "סכין", היא שבה ואמרה. "אני מוכרחת סכין. עכשיו. לפני שיהיה מאוחר מדי".

באותו רגע, אחד השומרים הגרמנים הבחין בנו לוחשים וניגש אלינו. "מה היא אמרה לך?" תבע לדעת.

שנינו קפאנו על עומדנו. שיחה בשעת העבודה הייתה עבירה חמורה. רבים מיושבי המחנה נורו על המקום בשל פשעים קטנים בהרבה.

האישה הייתה הראשונה להתאושש. "ביקשתי ממנו סכין", היא אמרה. לאימתי הרבה, כיוונה אז את בקשתה לשומר: "תן לי סכין!"

גם הגרמני ניחש את כוונתה, וחיוך שטני ריחף על שפתיו. אין ספק שראה את גופות האנשים שמרוב ייאוש השליכו את עצמם בלילה על הגדר החשמלית שסבבה את המחנה, אך זה יהיה מחזה חדש עבורו. בעודו מחייך, שם ידו בכיסו ונתן לה סכין קטנה.

האישה לקחה את הסכין ומיהרה חזרה לעמדת העבודה שלה. היא רכנה מעל חבילת סמרטוטים קטנה שהניחה על בול עץ. פתחה את החבילה והוציאה ממנה תינוק זעיר. לפני עינינו הנדהמות, היא מלה את התינוק בן השבוע במהירות ובמיומנות רבה.

"ברוך אתה אדוני אלוקינו מלך העולם", אמרה בקול צלול, "שקידשנו במצוותיו וציוונו להכניסו בברית אברהם אבינו".

בהחזיקה את הילד בזרועותיה, הרגיעה אותו ואז פנתה לשמים: "אדון עולם! לפני שמונה ימים נתת לי ילד. אני יודעת שלא הוא ולא אני נשרוד זמן רב במקום הארור הזה. אבל עכשיו, כשתיקח אותו חזרה, תקבל אותו כיהודי שלם".

"הסכין שלך", היא אמרה, והגישה את החפץ הקדוש חזרה לגרמני. "תודה!"

הקשר אישי [רשות]

שינוי שם:

בפרק י"ז משנה הקב"ה את שמותיהם של אברהם ושרה.

- מה משמעותו של שם? [מדרש תנחומא ויקהל א.](#)
- ["לכל איש יש שם"/ זלדה](#)
- האם הוא חיצוני או משקף מהות?
- האם- ומתי- נכון לשנות שם?